

Főtitkárjelölti koncepció

Blaskó Gábor

"A tudományos emberfő mennyisége a nemzet igazi hatalma"
(Széchenyi István)

A Magyar Tudományos Akadémia az elmúlt évtizedekben kettős szerepet töltött be a magyar tudományos életben. Egyrészt egy tudományos közfeladatokat ellátó köztestület volt, másrészt magas színvonalon működtette kutatóhálózatát részben MTA kutatóközpontok és kutatóintézetek, másrészt egyetemi tanszékeken működő akadémiai kutatócsoportok formájában. 2019. szeptember 1-i hatállyal a kutatóintézeteket és az akadémiai kutatócsoportokat törvényi erővel elcsatolták az Akadémiától, és a jövőben, az ugyancsak törvényi szinten létrehozott, Eötvös Loránd Kutatási Hálózat (ELKH) keretében működnek tovább.

Ez a szervezeti és működési változtatás az MTA köztestületi funkcióinak megerősítésére és a hagyományos szerepkör kiteljesítésére ösztönöz valamennyiünket, és értelemszerűen átrajzolja a leendő főtitkár szerepét is, ami az elnök döntései nyomán ez ideig a titkársági hivatal közvetlen irányítása mellett a kutatóhálózat koordinációjára fókuszált.

Az Akadémia következő vezetőségének ki kell alakítania azt az új feladatkört és működési rendet, mely *kezdeményező módon, a tudomány autonómiájának szellemében* jelöli ki a Széchenyi István által alapított Akadémia a magyar tudományosság és a magyar társadalmon belüli helyzetét és szerepét. Ennek első lépését az MTA 2019. december 2-i rendkívüli közgyűlése megtette az "MTA küldetése 2019" című dokumentum elfogadásával, amely hét programpontra határozta meg a legfontosabb feladatokat.

Főtitkárjelölti koncepciómban az "MTA küldetése 2019" határozattal egyetértve ismertetem azokat a feladatokat, melyeket kiemelkedő fontosságúnak érzek az Akadémia jövőbeni működése és küldetésének teljesítése érdekében, mely munkában szívesen részt vennék.

Mindenekelőtt állást fogllok amellett, hogy csak olyan főtitkárjelölti koncepció fogadható el, amely összhangban van az elnökjelölt helyzetértékelésével és programjával. Jelen időszakban különösen fontos, hogy az MTA elnöke és főtitkára egymással teljes egyetértésben dolgozzon az Akadémia megújult küldetésének megvalósításán, és az MTA elnöke irányításával és egyetértésével alakuljon ki az MTA főtitkárának új hatásköre és felelősségi köre.

1. A köztestületi munka hatékonyságának növelése

Erősíteni kell az Akadémia *integratív köztestületi jellegét*. Az Akadémia 16.000 tagnál többet számláló köztestület, mely megjeleníti a teljes magyar tudományos közösséget. A köztestület legfőbb döntéshozó szerve a közgyűlés amelyen szavazati joggal részt vehet az MTA minden levelező és rendes tagja, továbbá 200 doktor képviselő, akik szakterületenként arányos létszámban képviselik az MTA doktora címmel és PhD-fokozattal rendelkező kutatókat. Ez utóbbinak négy csoportja van 1.) az ELKH kutatóintézeteiben foglalkoztatott kutatók, 2.) a felsőoktatásban dolgozó egyetemi/főiskolai oktatók és más szakemberek, 3.) az állami-, alapítványi kutatóintézetek, valamint a

versenyszféra (ipar) minősített kutatói, 4.) a határokon túl dolgozó, a magyar tudományos élettel folyamatos kapcsolatot tartó kutatók. A jövőben valamennyi kutatóval - köztestületi taggal - *megkülönböztetés nélkül, egyenlő fontossággal kell foglalkozni*, az egyes kategóriákba tartozó kutatók speciális helyzetének figyelembevételével. Fenn kell tartani és bővíteni kell mind a négy kutatói kategória informáltságát a magyar tudományos élet helyzetéről, célkitűzéseiről és feladatairól, és további megfelelő fórumokat kell biztosítani az információcserére. Segítenünk kell a felsorolt négy munkavállalási forma közötti mobilitást és kommunikációt.

Két közgyűlés közötti időszakban a köztestület legmagasabb döntéshozó szerve az MTA Elnöksége. Fontos, hogy a jövőben az *Elnökség szerepköre erősödjön*, különös tekintettel arra, hogy az Elnökség tagjai között ott vannak az MTA tudományos osztályainak választott elnökei, és így rajtuk, valamint a további választott képviselőkön keresztül az összes tudományterület megfelelően reprezentált a döntéshozatalban. Az Alapszabályban leírt funkciójának megfelelően a Vezetői Kollégium szerepköre inkább a közgyűlési vagy elnökségi döntések végrehajtására szorítkozzon. A köztestületi funkciók erősítése kapcsán a három nagy tudományterületet képviselő három MTA alelnök feladatkörét kompetencia területükön szélesíteni szükséges, feladataik és jogköreik pontosabb meghatározásával egyidejűleg. Az MTA főtitkárának munkája: "- a Közgyűlés és az elnök iránymutatásaival összhangban - az Alapszabályban meghatározott módon működteti a titkársági szervezetet" (Akadémiai Törvény 15§ -1), továbbá az elnöktől átruházott feladatként elláthat az MTA egészét érintő teendőket, így pl. a szervezetirányításhoz kapcsolódóan az MTA gazdasági ügyeinek felügyeletét, illetve a tudományos értékelés, a minőségbiztosítás (minőségirányítás) rendszerének továbbépítését és működtetését.

A köztestületi munka erősítése és szélesítése érdekében fontos új kezdeményezés a *Fiatalok Akadémiája*, melyet az MTA kiemelten támogasson és segítsen. Ez a fórum jelentős szerepet tölthet be az MTA és a fiatal kutatók közötti együttműködés és kommunikáció hatékonyabbá tételében, a köztestületi munka élénkítésében, valamint a kutatói életpálya kidolgozásában. Munkájukról és helyzetükről készült jelentésük rendszeresen szerepeljen az MTA Elnökségének programjában.

Növelni kell a *Területi Akadémiai Bizottságok* szakmai és ismeretterjesztő munkájának hatékonyságát a helyi szakmai közösség számára, továbbá fejleszteni kell koordinációs munkájukat a régióon belüli kutatások, és több régió együttműködésében folytatott kutatások vonatkozásában. Több figyelmet kell fordítani az MTA külső tagjai által reprezentált tudás- és tapasztalat háttérre, egyben erősíteni szükséges kötődésüket az illetékes tudományos osztályokhoz, kihasználva szakértői tevékenységüket. Célszerű lenne, hogy az egyes tudományos osztályok bevonják a külső tagokat pl. előterjesztőként a rendszeres osztályülési munkába.

Az MTA-n belül több bizottsági rendszer működik. *A tudományos bizottságok* figyelemmel kísérik az adott tudományterület fejlődését, hazai művelését, miközben további alapvető feladatuk a tudományos értékelésekben, tudományos rendezvények megszervezésében való tevőleges részvétel, valamint fiatal kutatók számára tudományos fórumok biztosítása. Fontos, hogy kezdeményező jellegű és hatékony tudományszervezői, koordináló feladatokat is ellássanak. A tudományos bizottságok jellemzően a tudományos osztályok által meghatározott keretben végzik munkájukat, alkalmanként a különböző szakmai kihívásoknak megfelelően munkabizottságok megalakításával és működtetésével.

A jelenleg működő tudományos bizottsági (és munkabizottsági) rendszer kiváló kiindulópontja a nemzetközi tudományos trendekhez való hazai kapcsolódásnak.

Értelemszerűen, de kampányjelleg nélkül, vizsgálandó, hogy a tudományos bizottságok és munkabizottságok jelenlegi rendszere mennyire fedi le a Magyarországon művelt összes tudományterületet, figyelembe véve a multi- és interdiszciplinaritás egyre fokozódó követelményét. Erősíteni kell a tudományos osztályok és bizottságaik tanácsadó és értékelő szerepét a szélesebb körben értelmezett akadémiai munkában.

A tudományos bizottságok mellett több közgyűlési, illetve elnöki bizottság is dolgozik az Akadémia keretén belül, különböző feladatokra szervezeten. A közgyűlési és elnöki bizottságok rendszerét a korszerű követelményekhez szükséges igazítani, beleértve az esetleg szükséges változtatásokat. Egyes alkalmi elnöki bizottságok helyett hosszabb távon az *elnökségi bizottságok* eredményesebbek és jobban számon kérhetőek lehetnek. A kilenc elnöki bizottságból négyet; a Közoktatási, a Környezettudományi, az Egészségért és a Magyar Nyelv a Tudományban elnöki bizottságokat célszerű lenne átalakítani hosszabb távra létrehozott MTA elnökségi bizottságokká.

Az MTA vállaljon kezdeményező és koordináló szerepet a támogatott kutatócsoportok, illetve "Lendület" kutatócsoportok részvételével, ipari kutatási szereplők bevonásával "*Kiválósági Centrumok Kutatási Konzorciumainak*" létrehozásában, melyek jó eséllyel pályázhatnak az EU "Nyílt Tudomány", illetve "Globális Kihívások és Ipari Versenyképesség" támogatási pillérének forrásaiért.

2. Tudományos értékelés, minőségbiztosítás, tudományetika

Az Akadémia teljesítményértékelő és a tudományos minőséget elbíráló munkájának egyik legfontosabb tevékenysége az *MTA doktora* cím odaítélése. Az *MTA Doktori Tanácsa* felügyelete alatt működő rendszer kiválóan működik és magas szinten tartja a szakmai tudományos kritériumokat az MTA doktora cím odaítélésében. Nagyon fontos a tudományos osztályok által meghatározott minőségi követelmények megőrzése, és e követelmények kevésbé formális, inkább az elbírálás érdemi jellegének biztosítása mellett az Akadémia tegyen lépéseket a cím megszerzésének *vonzóvá tételére érdekében, elsősorban az eljárások felgyorsításával, valamint az adminisztratív kötöttségek lényeges csökkentésével.*

Az MTA jövőbeni fontos feladata kell, hogy maradjon az eddigi sikeres ösztöndíjakra - Bolyai ösztöndíj, Premium Posztdoktori ösztöndíj és a Lendület I. és II. programok, támogatott kutatócsoport programok kiválasztási és értékelési folyamatában való részvétele, minél érdemibb, lehetőleg döntéshozói szerepben

Az Akadémia kiemelt társadalmi feladata és küldetése a Magyarországon művelt összes tudományág hazai helyzetének értékelése, figyelembe véve az egyetemes tudomány nemzetközi fejlődését. Az Akadémiának a jó tapasztalatokra építve meg kell erősítenie a tudományos értékelés olyan hazai rendszerét, mely egyrészt megfelelő *általános kritériumrendszer*t használ a tudományos kutató intézmények bármely szereplőjével kapcsolatban, ugyanakkor figyelembe veszi az egyes *tudományterületek belső sajátosságait* is. A tudományágak hazai fejlődésének értékelését az Akadémiának - küldetéséből adódóan - kötelessége elvégezni, azokat nemzetközi normák szerint

minősíteni, továbbá az egyes tudományágak kiaknázható hazai lehetőségeit és nemzetközi fejlődési irányait áttekinteni, és az ebből következő javaslatokat megtenni. A tudományágak hazai fejlődésének értékelése mellett ki kell dolgozni az egyes kutatóintézetek, illetve kutatócsoportok teljesítményértékelését is. Ez történet külső felkérésre, de MTA saját kezdeményezésre is. Fontos, hogy az MTA doktora cím megítélésének folyamatához hasonló rendszer jöjjön létre a kutatóintézetek, illetve kutatócsoportok értékelésére a tudományos osztályok kiemelt fontosságú szerepvállalása mellett.

Javasolt egy *MTA Tudományos Teljesítményértékelő Tanács* létrehozása mind a 11 tudományos osztály képviselőinek részvételével, továbbá a tudományos osztályok is hozzájáruljanak a létrehozásához az adott tudományterületek Tudományos Teljesítményértékelő Bizottságait mindazon tudományos diszciplínák képviselőinek részvételével, amelyeket az illető tudományos osztály képvisel. Ez a bizottsági rendszer az MTA Tudományos Teljesítményértékelő Tanács felügyelete alatt teljesítené az "MTA Kiváló Kutatóhely" cím adományozását megelőző tudományos elemző munkát is.

Fontos, hogy a különböző értékelési eljárásokban külföldi szakemberek is részt vegyenek. Az értékelési munkának előre ismert értékelési ciklusonként, három- vagy ötévenkénti rendszerességgel kell végbemennie, nem kampányszerűen.

Az Akadémia feladata egy, nemzetközi normáknak megfelelő, hazai *kutatásintegritási (tudományetikai) rendszer kiépítése és működtetése* a kutatói közösségek méltányos működési feltételeinek és hitelességének biztosítása céljából. Az etikai kontroll megvalósításán túlmenően a kutatásintegritás biztosítása egyben, konfliktus esetén, a kutató számára akadémiai védelmet is tud szolgáltatni. Szükséges, hogy az Akadémia módosítsa és bővítse tudományetikai kódexét a nemzetközileg elfogadott "Kutatási Integritás Európai Magatartás Kódex" által meghatározott irányelvek alapján. Kezdeményezni kell az egyetemek, az ELKH, az ipari és alapítványi kutatással foglalkozók, valamint a magyarországi kutatásokat finanszírozó intézmények részére (ITM, NKFIH) az egységes kutatásetikai rendszerhez és annak eljárásrendjéhez való csatlakozást.

3. Az MTA a nemzet tanácsadója és a tudományos kutatások hasznának, eredményeinek közvetítője a társadalom számára

Az Akadémia köztestületében felhalmozott folyamatosan bővülő és megújuló tudás komoly érték, mind a magyar társadalom egésze, mind a mindenkori kormányzat számára. Az Akadémia, a rendelkezésére álló tudásvagyon és tapasztalat birtokában, a megfelelő szervezeti és kommunikációs rendszer megteremtésével messzemenően alkalmas a kormányzati döntéshozatalt segítő tudományos háttér működtetésére, tanácsadói szerepkör betöltésére. Ugyanakkor nem elegendő kizárólag a kormányzattól érkező kérdésekre válaszolni és felkérésre szakpolitikai tanácsokat adni, hanem kezdeményező módon önálló véleményt kell kidolgoznia a nemzet sorskérdéseiben, társadalmi problémákban, a fejlődés lehetséges útjainak tudományos igényű feltérképezésével. El kell érni, hogy az MTA szakértői véleménye megjelenjen (a teljesség igénye nélkül):

- a környezetvédelem problémáinak megoldásában
- az éghajlatváltozás problémáinak elemzésében, hatásainak csökkentésében
- a globalizáció kihívásainak feltárásában
- a biodiverzitás megőrzésének kérdésében

- az ország víz-stratégiájához való hozzájárulásban
- a magyar agrárstratégia kidolgozásában
- az egészségügy kihívásainak megválaszolásában
- az oktatás minden szintjén a színvonal és a hatékonyság emelésében
- társadalmi folyamatok elemzésében
- a kutatói életpályamodell kialakításában
- az áltudományok elleni küzdelemben

Az Akadémia kiemelt feladata a multi- és interdiszciplináris kutatási platformok kezdeményezése, megszervezése és a bennük folyó kutatómunka koordinálása. Az Akadémia támogatja a különböző tudományágak művelőinek együttműködését a társadalomban megjelenő gazdasági és társadalmi komplex kérdések megértésében, megoldásában. Fontos lenne a Támogatott Kutatócsoporti rendszer újjáalakítása, illetve visszavétele az MTA felügyelete alá.

Újjá kell alakítani az Akadémia Elnöki Stratégiai Tanácsadó testületét oly módon, hogy a három nagy tudományterület arányosan legyen képviselve, és a kormányzat, illetve a versenyszféra (ipar) képviselői is részt vegyenek a stratégia alkotásban.

Az új helyzetnek megfelelően, át kell alakítani az MTA kommunikációját. A kutatóintézetek eredményeire koncentrált *kommunikációt ki kell terjeszteni az egész magyar tudományos közösség eredményeire*, hogy azokat bemutassa a társadalom széles rétegeinek és egyúttal érzékeltesse az MTA értékelői, tanácsadói tevékenységét, valamint új tudományos kezdeményezéseit. A *"Magyar Tudomány"* fontos kommunikációs fóruma az Akadémiának, és azáltal, hogy már elektronikus formában minden köztestületi taghoz eljut, tovább szükséges erősíteni meglévő feladatköreit, egyben felhasználni színvonalas ismeretterjesztés fórumaként. Megfontolandó a *"Mindentudás Egyeteme"* újraindítása is.

Az Akadémiának továbbra is vezető szerepet kell vállalnia a Magyar Tudomány Ünnepe programsorozatának megszervezésében, de az ünnep szokásos helyszínei mellett további fórumokat kell tartani, elsősorban a döntéshozókkal való kapcsolat megerősítése céljából, de szükséges a középiskolai és az egyetemi fiatalság számára több - őket jobban érdeklő - program megszervezése is. Ezen túlmenően az Akadémia rendszeresen szervezzen az érdeklődők szélesebb köre számára, ismeretterjesztő előadásokat, egy-egy tudományos témát részletesebben feldolgozó "workshop"-ot. Az MTA honlapjának is át kell alakulnia. A köztestületi hírek és információk naprakész közreadása mellett tudománynépszerűsítő feladatot is lásson el a szélesebb közösség és a sajtó részére egyaránt.

Az MTA vezetőinek rendszeres (kb. negyedévenként) sajtótájékoztatót kellene tartania az Akadémia köztestületi szerepvállalásáról, a magyar tudományos életben létrejött kiemelkedő kutatási eredményekről, a tudományos közélet híreiről.

A Magyar Tudományos Akadémia 195 éves történelme során több sorsdöntő kihívást megélt. Ha egységesen lépünk fel és kölcsönösen tiszteljük egymás tudományát és tudományos teljesítményét, akkor sikerülni fog a mostani kihívásokat a magyar tudomány érdekében értékteremtő módon megoldanunk.

"Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn"
(Széchenyi István)

Blaskó Gábor - főtitkárjelölt

Munkahelyek:

1973 - 1975 Chinoin kutató, BME Szerves Kémiai Tanszék
1975 - 1980 Tud. segédmunkatárs, munkatárs, MTA Központi Kémiai Kutató Intézet
1980 - 1981 Posztdoktor, Pennsylvania State University (USA)
1981 - 1986 Tud. főmunkatárs, tanácsadó, MTA Központi Kémiai Kutató Intézet
1986 - 1989 Kutató, University of Illinois at Chicago, College of Pharmacy
1989 - 2007 Kutatási igazgató, EGIS Gyógyszergyár Rt.
2007 - 2015 Ügyvezető igazgató, Servier Kutatóintézet Zrt.

Tagságok:

2001- 2007 MTA levelező tag, szerves kémia, gyógyszerkémia
2007 - MTA rendes tag, szerves kémia, gyógyszerkémia

MTMT:

<https://m2.mtmt.hu/gui2/?mode=search&query=author;label;any;Blask%C3%B3%20G%C3%A1b>

MTA testületek:

VII. Kémiai Tudományok Osztálya (szavazati jogú tag)
Szerves és Biomolekuláris Kémiai Tudományos Bizottság (szavazati jogú tag)
Gyógyszertudományi Osztályközi Komplex Bizottság (szavazati jogú tag)
Kémiai Doktori Tudományos Bizottság (társelnök 2005-2006, elnök, 2006-2014)

Szervezetek:

Magyar Kémikusok Egyesülete

Kitüntetések:

Magyar Gyógyszerkutatásért Díj (2019)
Príma Díj a Magyar Tudomány kategóriában (2017)
Magyar Érdemrend Középkeresztje (2015)
Gábor Dénes Díj (2009)
Tiszteleti Doktor (2009, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem)
Széchenyi Díj (2007)
Zemplén Géza Díj (1983)
MTA kiváló kutatója (1976, 1983, 1986)

Székfoglalók:

Biológiaiilag aktív természetes szerves anyagok és analogonjaik szerkezetfelfedezése és sztereoselektív szintézise (2001)
17 év az EGIS Gyógyszergyár kutatás-fejlesztésének élén (2007)